

dum concupiscentiæ motus, potest esse liber ad non peccandum, quia est liber ad non consentiendum illis, et secluso aliquo consensu illi non sunt peccata. Et quamvis interdum operetur homo, instante et repugnante concupiscentiæ motu, non ideo peccat, imo fortasse plus meretur et melius operatur, quia inordinatam concupiscentiam vincit ac superat. Nec propterea impeditur quin actu possit diligere Deum super omnia, quia hic amor non postulat ut hos motus non sentiamus, sed ut illis non consentiamus, ideoque potius ex tali amore provenit ut homo resistat concupiscentiæ, etiamsi omnino illam cohibere non possit ne motum aliquem inordinatum exerceat. Neque etiam ex tali motu, licet actu infestet, sequitur necessario prava circumstantia in opere de se bono, quia voluntas pro sua libertate, et præsertim cum divina gratia, potest nullam talem circumstantiam admittere; imo interdum majori conatu et puriori intentione operari. Et quanquam interdum remissior sit operatio, non ideo fit mala, cum non teneamur cum certa quadam animi contentione operari. Igitur talis concupiscentiæ motus non potest alium bonum actum inficere; tum quia non est circumstantia ejus, sed tantum concomitanter se habet; tum etiam quia non est voluntarius, ut supponitur.

CAPUT IV.

UTRUM AD OMNE BONUM OPUS MORALE SIT NECESSARIA GRATIA SANCTIFICANS, ET CONSEQUENTER AN EXISTENS IN STATU PECCATI MORTALIS POSSIT INTERDUM BENE MORALITER OPERARI.

1. *Aperitur questio.* — Cum dictum sit lapsum hominem posse interdum bene moraliter operari, declarandum superest quibus viribus id possit, vel quam necessaria sit gratia ad hujusmodi opus, quæ controversia his temporibus valde disceptata et agitata est, et ideo diligentius est tractanda; incipimusque a statu naturæ lapsæ, tanquam nobis notiori, postea vero ad cæteros status doctrinam accommodabimus. Loquimurque non de collectione bonorum actuum, nec de continuatione illorum sine defectu, nec de omnibus et singulis actibus etiam perfectissimis, sed tantum indefinite, an saltem aliquis actus bonus, etiam minimus, virtutis saltem acquisitæ, possit a peccatore fieri, vel e contrario universalis sit quæstio, distributio autem cadat super gratiæ necessitatem,

scilicet, an gratia sit necessaria ad omnia et singula opera bona, etiam minima et naturalis ordinis, quæ nunc moralia simpliciter vocamus. Denique in hoc capite specialiter tractamus de gratia sanctificante, de aliis vero donis, vel gratiæ auxiliis dicemus in sequentibus.

2. *Hæreticorum error cum suis fundamentis in questione præsentis.* — Hæretici ergo superiori capite allegati, qui negant posse hominem lapsum aliquid boni operari, a fortiori id ipsum dicunt de homine lapso, et in statu peccati existente. Nam de illo non solum dicunt semper peccare, sed etiam peccatum semper illi imputari. Procedunt autem in suis principiis erroneis, putant enim hominem justificari per solam fidem particularem, qua credit firmiter sibi non imputari peccata, et solam incredulitatem huic fidei contrariam putant esse peccatum, ita ut imputetur; et ideo consequenter dicunt hominem, si sit in statu peccati, necessario carere illa fide, et consequenter omnia ejus opera, quæ mala esse supponunt, illi etiam imputari. Nec aliam rationem novam habent ad hoc commentum asserendum. Illa vero duo fundamenta hæretica sunt, et stultissima. Nam primum de malitia omnium operum moralium hominis lapsi jam reprobatum est. Aliud vero de fide particulari, et non imputatione peccatorum, postea confutandum est, et ideo nulla ratio eorum superest, quam proponamus.

3. *Item Hus error refertur in Concilio Constantiensi.* — Aliter docuit hunc errorem Joan. Hus, dicens omnia opera peccatoris esse peccata, quia peccatum in operante manens omnia ejus opera maculat. Ita refertur in Concilio Constantiensi, sess. 15, estque art. 16 illius, et cum aliis articulis damnatur. Afferrique solent ad confirmationem hujus erroris duo præcipue Scripturæ testimonia. Unum est Isai. 4: *Quo mihi multitudinem victimarum, etc.* Et infra: *Ne offeratis ultra sacrificium frustra, incensum abominatio est mihi, usque ad illud: Cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam, manus enim vestrae sanguine plene sunt, ubi Deus has omnes operationes de se bonas detestatur, solum quia a peccatoribus etiam fidelibus fiebant. Aliud testimonium est Matt. 7: Non potest arbor mala bonos fructus facere; nam voluntas a Deo aversa mala arbor est; ergo non potest facere fructum bonæ operationis.*

4. *Idem error attribuitur quibusdam Catholicis.* — Ex scholasticis antiquis, refertur pro hac sententia Dion. Cisterciens. a Vega, lib. 1 in Trident., cap. 21; tribuit enim illi, quod

dixerit nullum præceptum posse impleri ab homine in peccato mortali existente. Non tamen designat locum, nec ego invenio. Quin potius, idem Dion., in 2, dist. 25, quæst. 1, art. 2, refert opinionem cujusdam Bravardini, qui dixit quemlibet actum deliberatum voluntatis create existentis in peccato mortali, esse malum, eamque impugnat. Pro illa tamen sententia pugnat vehementer Catharin., in cap. 3 Gen., circa verba illa: *Adam, ubi es?* quatenus contendit non posse actum esse moraliter bonum, nisi et ab habitu virtutis procedat, et in Deum super omnia dilectum ab ipsomet operante referatur, vel actu, vel virtute; et his duabus rationibus maxime sententiam illam confirmat, nimirum, quia existens in peccato mortali, nunquam potest operari propter finem debitum. Tenetur enim referre omnia opera sua in Deum super omnia dilectum, quod in eo statu facere non potest, cum Deum non ita diligat. Item quia tenetur operari ex habitu virtutis, et ideo si actus non a virtute eliciatur, non erit absolute bonus, seu virtuosus, quia caret perfectione sibi debita. Assumptum probat, quia homo ab initio sic conditus fuit, ut justitiam habere posset, et deberet, et consequenter ex illa operari: unde, sicut homo nunc nascitur in peccato, quia caret justitia quam habere deberet, ita quoties sine justitia operatur, licet bonum videatur operari, peccaminose operatur, quia non sicut debet operatur.

5. *Baius ad eundem errorem accedit.* — Ad hanc sententiam accessit Michael Baius; nam inter ejus articulos in Bulla Pii V, 35 est: *Omne quod agit peccator, aut servus peccati, peccatum est.* Item, in propositione 50 et 51, dicit motus concupiscentiæ etiam involuntarios esse peccata, et in 74 addit in homine etiam renato, et in peccatum lapso, concupiscentiam esse peccatum; et in 75 ait eundem motum esse transgressionem legis: *Non concupisces.* Et in 40 addit: *Peccator in omnibus suis actibus servit dominanti cupiditati.* Quibus omnibus propositionibus recte perpen-sis, et inter se collatis, aperte constat Baium in hoc puncto non differre ab hæreticis. Accedit altera ejus propositio, quæ est 38, et sic habet: *Omnis amor creaturæ rationalis, aut vitiosa est cupiditas, qua mundus diligitur, quæ a Joanne prohibetur, aut laudabilis charitas, qua per Spiritum Sanctum in corde diffusa Deus amatur.* Quæ videtur esse basis ejus doctrinæ totius: nam, subsumendo peccatorem non diligere Deum illa laudabili cha-

ritate, plane sequitur eum semper operari prava, quia omnis hominis operatio est ex aliquo amore; ergo in peccatore est ex vitiosa cupiditate a Joanne reprehensa; ergo est peccatum. Advertendum autem ulterius est hunc auctorem habere aliam sententiam singularem, scilicet, posse interdum hominem habere veram gratiam et charitatem infusam, et nihilominus simul esse in peccato, ut habet in proposit. 30, 31, 32, 71, etc. Ratio ergo illa maxime habet locum in peccatore carente charitate; quid vero senserit de hominibus charitatem habentibus, dicam in sequentibus.

6. *Prima propositio catholica.* — Veritas ergo catholica in duabus propositionibus consistit. Prima est: homo existens in peccato mortali potest habere multos actus bonos, qui nullo modo peccata sint. Quæ assertio nunc ponitur abstrahendo ab actibus factis per auxilium gratiæ, vel sine illo. Et sic conclusio est de fide definita in Concilio Tridentino, session. 6, can. 7, ubi anathemate ferit dicentes omnia opera, quæ ante justificationem sunt, esse peccata. Nam ante justificationem homo in peccato existit, quia vel in peccato est conceptus, si nondum ab originali justificatus est, vel in peccato actuali, seu habituali perseverat, si justitiam baptismalem amisit, et iterum justificatus non est: neutrum enim peccatum tollitur, nisi per justificationem, ut idem Concilium ibidem docet, cap. 7, et session. 5. Posset autem quis fugere, dicendo Concilium non definire talia opera esse posse bona, sed tantum non omnia esse peccata, quod esset verum, si aliqua essent indifferentia, licet non omnia essent bona. At hoc alienum est a mente Concilii, sed loquitur juxta communem sensum, in quo non dicitur de aliquo opere non esse peccatum, nisi quando bonum est, quia moraliter non habetur ratio operum indifferentium, quæ in individuo vel nulla vel rara sunt. Eo vel maxime quod id maxime dicit Concilium propter dispositiones ad gratiam, quas bonas esse oportet, et in eodem sensu de illis statim definit, non peccari in illis propter vehementiorem conatum, cum tamen cap. 7 docuisset tales dispositiones esse bonas, et quo ferventiores sunt, magis prodesse. Quod iterum docet session. 14, cap. 4, et canon. 5. Idemque sumitur ex Concilio Arausicano, capite quarto, quinto et sequentibus, ubi docet initium bonæ voluntatis, et alios bonos affectus, quibus homo paulatim ad justitiam perducitur, esse Spiritus Sancti dona, et ex Spiritus Sancti auxilio tanquam

bona opera, licet fiant ab homine adhuc peccatore.

7. *Probatur ex Scriptura.*—Unde potest eadem veritas probari ex omnibus illis Scripturæ locis, in quibus peccatores invitantur ad hujusmodi actus, quibus possint a Deo aliquid boni vel meliorem statum impetrare, vel ad illum aequaliter disponi. Sic oratio non tantum justis, sed etiam peccatoribus utilis est. Omnibus enim proponitur oratio Dominica, qua petant: *Dimitte nobis debita nostra*, et alia bona. Et similiter Christus omnes indifferenter hortatur ad orandum, etiam peccatores, et specialiter id significat Lucæ 11 et 18, ut latius dixi lib. 1 de Orat., cap. 12 et 25. Idem de eleemosyna dicit Christus Luc. 11: *Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis*; ubi ad peccatores loquitur, ut constat ex contextu, et ex omnibus Patribus, et non significat eleemosynam sufficere ad justitiam, sed multum præparare ad illam, sicut Tobie 4: *Eleemosyna a morte liberat.*

8. *Amplius probatur.*—Unde Actor. 10 dixit Angelus Cornelio: *Orationes tuæ et eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.* Et tamen eo tempore nondum Cornelium fuisse justum, sentiunt Chrysost., hom. de Fid. leg. naturæ et Spiritu Sancto, in tom. 3, ubi opera illa Cornelii dicit fuisse bona, sed mortua; idem oratione de Anima, tom. 3. Sequuntur Theophylact. et Oecumen., Actor. 10, qui etiam sentiunt neque fidem habuisse tunc Cornelium, sed usum tantum rectum legis naturæ. Augustinus item, licet credat Cornelium jam habuisse fidem Dei, sentit nihilominus nondum fuisse justificatum, in epist. 57, quæst. 2. Nam cum dixisset Deum non inhabitare ut in templo, nisi in his quos eruit a potestate tenebrarum, et transfert in regnum Filii charitatis suæ, addit nihilominus aliquid virtutis interdum operari in his in quibus nondum sic habitat, in exemplumque horum posteriorum adducit Cornelium. Et quæst. 2 ad Simpl., de eodem ait fuisse tunc fidem in Cornelio: *Sed non tantam, quæ sufficeret ad regnum cælorum.* Idemque significat lib. de Prædestinatione Sanctorum capite 7.

9. *Cornelii exemplum ad alia perutile expenditur.*—Exemplum hoc de Cornelio aptum quidem non est ad assertionem confirmandam, est enim valde incertum ad rem certam comprobendam; quia vero ad multa alia quæ in discursu materiæ occurrunt utile est, breviter expendendum est. Tria enim tempora in Cornelio distinguenda sunt. Primum est, quando

ei Angelus apparuit; secundum est, quando Petrus ad illum venit, eumque veluti catechumenum in fide instruxit; tertium, quando baptizatus est. De hoc ergo tertio, certum est recepisse gratiam Baptismi, ac subinde fuisse justificatum secunda, vel (ut sic dicam) tertia justificatione. De secundo etiam tempore certum est fuisse fidelem et justificatum, cum statim ante Baptismum Spiritum Sanctum visibiliter receperit. Illa vero duo tempora non referunt. Sed difficultas est de primo tempore, et videtur res ambigua, nam quod tunc non fuerit justus plane sentiunt Chrysost. et Oecum., et indicat Augustinus citatis locis, et maxime quæst. 33 in Num., ubi dicit, veniente Petro, fuisse Cornelium mundatum per Spiritum Sancti adventum. Nihilominus probabilius censeo ipsum fuisse justum, quando Angelus ei locutus est. Nam quod habuerit fidem negari non potest, cum orationes funderet, sicut oportet, quod non fit sine fide, ut lib. 1 de Orat. ostendi, et Augustinus probat ex illo Pauli Roman. 10: *Quomodo invocabunt eum in quem non crediderunt?* Et notat D. Thom. 2. 2, quæst. decima, art. 4, ad 3. Quod autem illa fides jam esset viva, probatur primo, generali et (ut sic dicam) juridica ratione, quia non est cur credatur fuisse mortua; ergo præsumendum potius est fuisse vivam. Antecedens probatur, quia ex parte fidei jam sufficienter credebat ad justificationem, quia non erat tunc necessaria explicata fides Christi gentibus, cum nondum illis prædicaretur Evangelium; unde si qui erant inter Gentiles credentes in verum Deum, justitiæ fontem, per illam disponi poterant, et ita justificari; ergo nec ex parte voluntatis credendum est aliquid necessarium ad justitiam ei defuisse. Probatur hæc consequentia, tum quia unusquisque præsumitur bonus, si non probetur malus.

10. *Cornelius jam justus erat, cum ei Angelus apparuit, juxta D. Lucam.*—Maxime quia verba Lucæ hoc satis clare indicant, nam illum vocat *religiosum*, id est, ex fide verum Deum colentem, *timentem Deum*, id est, illum non offendentem, ille enim est verus timor Dei, qui homines ab illius offensione continet, et ita etiam videtur jam vox illa communi usu usurpata. Addit præterea audivisse ab Angelo, *eleemosynas suas et orationes ascendisse in memoriam Dei*, utique ut illi placitas, quod non haberent, nisi essent ab homine justo. Imo illud testimonium cum tam singulari favore et providentia concessum, satis profecto indicat non parvam hominis pietatem et justitiam.

Accedunt verba dicta Petro in visione: *Quod Deus purificavit, tu commune ne dixeris*; et maxime dicta ab ipso Petro ipsi Cornelio, postquam visionem ejus audivit: *In veritate comperi quia non est acceptor personarum Deus, sed in omni gente, quæ timet eum et operatur justitiam, acceptus est illi.* Sentit ergo Cornelium jam fuisse acceptum Deo, jamque fuisse operatum justitiam; hoc est autem esse justum.

11. *In idem consentiunt Patres.*—Neque ab hac sententia alienus est Chrysost. ibi hom. 12 dicens: *Sic et dogmata, et vita illius recta fuerunt*, utique ante Angeli visionem. Apertius Beda, ibi dicens per fidem bene operatum esse, et placuisse Deo, et apud illum Evangelii prædicationem meruisse. Sumpsitque ex Gregorio, quem refert in hom. 19 in Ezechiel., ubi declarat quod hom. 9 obscurius dixerat, antequam Cornelius fidelis esset, per bona opera meruisse audiri; per fidelem enim intelligit ibi Christianum, sen explicite credentem in Christum et baptizatum. Ita etiam de Cornelio videtur sensisse Hieron. ad Galat. 3, in principio; dicit enim consecutum esse spiritum per fidem et legem naturalem, sicut antiquos fideles. Nec Augustinus alienus est ab hac sententia, nam lib. 1 de Baptism., cap. 8. solum dicit a Petro didicisse fidem Christi; et lib. 4, cap. 21, clarius comparat Cornelium catechumeno divina charitate flagranti, eumque dicit, *ante Baptismum Spiritu Sancto fuisse repletum.* Sed hæc ad secundum tempus referri possunt. At inferius addit: *Non improbamus justitiam hominis, quæ prius esse cepit, quam conjungeretur Ecclesiæ, sicut esse cæperat justitia Cornelii, priusquam ipse esset in plebe Christiana*; loquiturque ante adventum Petri, nam subdit: *Quæ neque si improbaretur, dixisset ei Angelus: Acceptæ sunt eleemosynæ tuæ, etc., neque si sufficeret ad capessendum regnum cælorum, ut ad Petrum mitteret moneretur.* Ubi non dicit fuisse necessarium ad justitiam, vel remissionem peccatorum, sed ad capessendum regnum cælorum, quia per se erat necessarius Baptismus, et jam venerat tempus quo gentibus prædicari oportebat.

12. *Pro eodem alia Augustini loca.*—Et hunc esse sensum Augustini patet ex dicta quæst. 2 ad Simplician., ubi ait in Cornelio ante Baptismum non fuisse fidem quæ sufficeret ad regnum cælorum, et idem dicit de catechumeno, et tamen constat ante Baptismum fuisse Cornelium justum, ut ipse etiam affirmat quæst. 84 in Levit., et 33 in Num., et

idem sæpe contingit in catechumenis, et in lib. 50 hom., in 45, alias 19, in appendice dicit: *Jam Deus mundaverat Cornelium, quando Petro in visione dixit: Quod Deus purificavit, tu commune ne dixeris.* Dicit autem mundasse secundum certum quemdam modum, quem modum ipse non explicat; videtur tamen intelligendus, vel quia justificatus fuit quasi in voto Baptismi, saltem implicito, ut exposuit D. Thomas 3 part., quæst. 69, art. 4, ad 2; vel quia illa non erat justificatio omnino perfecta quoad plenitudinem gratiæ, et remissionis pœnæ, sicut postea perfecta fuit per adventum Spiritus Sancti et per Baptismum, et ita potest facile aliis locis exponi.

13. *Favet etiam Cyprianus; et Tertullianus.*—Præterea favet huic sententiæ Cyprianus in lib. de Orat. Domini, versus finem, cum ait orationem Cornelii ex merito ejus ascendisse ad Deum, quia cito orationes ad Deum ascendant, quas apud Deum merita nostri operis imponunt. Et comparat illas orationes cum orationibus Saræ et Tobie, et verba Angeli loquentis ad Cornelium, cum verbis Angeli loquentis ad Tobiam, Tobie 12. Denique in eadem sententia videtur fuisse Tertullianus, lib. adversus Psychicos, cap. octavo, in fine, ubi laudans jejuniū ait: *Cur triste, quod salutare? Docuit Dominus adversus diriora demonia jejuniis præliandum. Quid enim mirum, si eadem operatione spiritus iniquus educitur, qua sanctus inducitur. Denique ut in centurionem Cornelium, necdum tinctum, dignatio Spiritus Sancti cum charismate insuper prophetiæ festinasset, jejunia ejus legimus exaudita.* Ubi constat loqui de illo, etiam pro illo tempore vocat charisma prophetiæ, et tunc dicit jam festinasse ad illum Spiritum Sanctum.

14. *Confirmatur aliter prædicta prima propositio.*—Ex illo ergo exemplo nihil in præsententi probatur; Chrysostomus autem, et alii, qui existimant jejunia et orationem Cornelii mortua fuisse, recte confirmant assertionem; supponunt enim in homine non justificato posse esse opera bona, licet mortua; nam si non sint bona, non erunt mortua, sed mortifera, et ita ex appellatione hac operum mortuorum etiam confirmatur assertio: constat enim dari talia opera, non solum ex communi consensu Theologorum, sed etiam ex toto cap. 2 et 3 Apocal., ubi id notat Ambrosius, cap. 3, dicens: *Qualibet bona mortua sunt, si charitas defuerit.* Idem significat Augustinus, lib. 1 de Gratia Christi, cap. 6, dicens opera